

**ЦЕРКОВНО-
ІСТОРИЧНЕ
КРАЄЗНАВСТВО:
ВИТОКИ ТА
СУЧАСНИЙ
ДИСКУРС**

УЧАСТЬ ХАРКІВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ КОНСИСТОРІЇ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД ДУХОВЕНСТВА ТА ПРОЧАН В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті всебічно розглядаються конфлікти що виникали у представників духовного стану між собою та з прочанами, окреслюються їх причини та засоби, що були в арсеналі консисторії для їх усунення.

Ключові слова: консисторія, священнослужителі, конфлікт, прочани, взаємовідносини.

Проблема морального обліку духовенства та взаємовідносин між кліром та паствою протягом багатьох століть була актуальною та доволі гострою як для церкви, так і для держави та суспільства в цілому.

Церковні реформи, що проводилися в країні при активній підтримці державної влади, здебільшого були спрямовані на покращення та упорядкування взаємовідносин між священнослужителями та прихожанами, загальному підвищенню авторитету церкви.

Головним органом колегіального управління єпархіями були духовні консисторії, створені наприкінці XVIII – ХХ ст. Консисторія опікувалася великою кількістю питань: реєстрацією актів стану, призначенням церковних покарань, місіонерською та благодійною діяльністю, освітою, будівництвом і ремонтом культових споруд тощо. Однією із найскладніших проблем, які часто доводилося вирішувати членам консисторії було вирішення конфліктів між священниками та прочанами та серед самих служителів церкви. Конфлікти подібного роду представляли все духовенство в негативному світі, цього і повинні були не допустити під час своєї роботи службовці консисторії.

Мета даного дослідження полягає в з'ясуванні, що собою уявляли в цілому відношення представників духовного стану між собою та з прочанами, окреслити причини цих конфліктів, та які засоби були в арсеналі консисторії для їх усунення. Вирішити подібне завдання на локальному рівні в зазначений період дозволяє звернення до матеріалів Харківської Духовної консисторії, а саме скарг, що надійшли до цієї установи як від прочан, так і самих священнослужителів.

Комплекс документів який складається зі скарг з приводу конфліктів в духовному середовищі, є одним із найбільших за кількістю справ архівного фонду Харківської консисторії. Так, за період з 1800 р. по 1917 р. в консисторії відклалося більш

ніж 200 справ з приводу конфліктів у духовному середовищі, які мали саме форму скарг.

Скарги дуже різноманітні за характером і охоплюють майже всю сферу взаємовідносин, що виникали між представниками православної церкви та прочанами. Цю групу джерел, на наш погляд, логічно можна об'єднати зі справами, які радянськими працівниками архівів та дослідниками відокремлювалися в окремий комплекс матеріалів під назвою «справи про погану поведінку служителів культа». Таких справ в архіві відклалося близько 1150. Ці матеріали в обох випадках розглядають ті чи інші порушення з боку духовенства, до того ж справи подібні за формою. Різниця в деяких справах лише в тому, хто ініціював подібні судові процеси та хто виступав в ролі постраждалого: приватна особа чи церква, як наприклад, в справах про нанесення їй фінансових збитків.

Зацікавленість до скарг, особливо селянських, як до історичного джерела в російській, а пізніш і в радянській історичній науці, простежується дуже рано. Ілюстративно ці документи використовувалися і в історичній літературі дореволюційного періоду, проте їх систематичне вивчення розпочалося значно пізніше. Одне із виключень становлять дослідження Варадинова стосовно «просительных дел». В своїй праці він називає 6 різновидів «скарг» і таким чином першим дає визначення і класифікацію зазначеному виду документів¹.

До революції аналіз скарг на представників духовенства був ускладнений тому, що церква була повновладним представником духовної влади російських імператорів і будь-який прояв незадоволення представниками кліру розбирався в досить вузькому колі представників консисторії чи Синоду. Поодинокі згадування в історичній, церковній чи богословській літературі, в яких лише констатувався цей феномен, ні в якому разі не да-

вали комплексного уявлення про цей вид джерел.

Серед дослідників радянського часу слід відзначити також внески Л. Н. Юровського, Л. Б. Генкіна, Е. С. Паїної та Б. Г. Литвака в галузі вивчення скарг селян, як історичного джерела. Їх праці розширюють можливості аналізу достовірності викладених фактів, з'ясування результатів скарг, позиції сторін і установ². Треба зазначити, що скарги як джерело, достатньо досліджене в радянській історіографії, вивчалось здебільшого однобоко. Основний акцент в історичних та джерелознавчих працях робився на вивчення селянських скарг на поміщиків та чиновників – бюрократів. Подібний підхід потребує значного перегляду, приймаючи до уваги сучасний стан розвитку історичної науки та історіографії.

Для кращого розуміння питання зазначимо, які справи підлягали розгляду саме відомству консисторії. Виключно до церковного суду відносилися цивільні справи щодо духовних осіб, порушені за скаргою на невиконання ними деяких службових обов'язків або через суперечки про право користування церковною нерухомістю або рухомим майном; позови і скарги на церковні установи, за угодами підряду, поставки; також через суперечки, що виникали між членами церкви, церковними установами відносно різних церковних питань, а також усі суперечки між духовними і приватними особами. Дружини духовних осіб та члени їх сімей, за наказом Синоду від 1828 р., підпорядковувалися цивільній владі. На практиці судові позови членів сімей священнослужителів розглядалися також у консисторії³. Саме відомству консисторії підлягали також цивільні справи, в яких брали участь і церковна, і державна влади. Церковні установи брали у них участь на засадах інших казенних управлінь.

Не дивлячись на те, що вирішення більшості питань у житті єпархії мало колегіальний характер відповідно до російського права XIX – початку XX ст., існувало певне коло питань, яке безпосередньо вирішував єпархіальний архієрей:

- вчинки «необачності» і «невідання» духовних осіб, що потребують виправлення і очищення священнослужительської совісті ієрархічними діями архієрея, та не підлягають гласності і формам звичайного суду;
- неблагопристойні вчинки тих духовних осіб, попередня поведінка яких була бездоганною;
- скарги, що надходили до архієрея з тим, щоб особу, яка невірною вчинила, виправити архіпастирським наставлянням без формального діловодства.

Зауважимо, що в XIX – на початку XX ст. першою інстанцією для вирішення суперечок, які виникали між кліром і парафіянами зі звинуваченню священнослужителів у провинах, що каралися не більш ніж доганою і зауваженням, був суд і рада благочинного. Другою інстанцією був суд консисторії й єпархіального архієрея. Слід підкреслити, що в більшості справ саме суд консисторії й єпархіального архієрея був першою інстанцією. Третьою інстанцією був Св. Синод. Він приймав апеляції на рішення консисторій і архієреїв, скарги і справ про духовних осіб, засуджених до позбавлення сану. По справах архієреїв, протопресвітерів та інших вищих духовних осіб Синод був першою і єдиною судовою інстанцією. Справи про злочини і провини духовних осіб могли починатися за скаргами парафіян або кліру, за відомостями, що надійшли до єпархіального архієрея чи за власним визнанням винного.

Статистика свідчить, що досить поширеною причиною суперечок та сперечань між служителями церкви була недостойна поведінка того чи іншого члену причту. Прагнення задовольнити власні потреби, низький рівень освіти приводили до того, що деякі клірики поводили себе не поважно по відношенню до інших причетників та прочан.

В цілому при вивченні проблеми вирішення консисторією конфліктних ситуацій в приходах можна виділити наступні принципи, на які звичайно спиралась консисторія при розгляданні тієї чи іншої справи: характеристика особистості, що подавала скаргу, звинуваченого, взаємовідношення між священнослужителями в приході, думка єпархіального керівництва.

Слід підкреслити, що при розгляданні таких справ службовцям консисторії доводилося постійно враховувати наступний фактор: чи вони насправді намагалися покарати недбайливого клірика, чи просто бажало звільнити з місця служби неугодного їм служителя.

Досить поширеним порушенням в скаргах священників було незадовільне виконання обов'язків членами причту відповідно до своєї посади, відмова виконувати певні треби. Справи такого роду були досить складними, так як очевидні докази були відсутні, і слідство могло затягуватися на досить тривалий час.

Доволі часто, як свідчать скарги, священники не відверто вимагали більшої платні за виконання тих чи інших треб, а просто ігнорували чи ставили в принизливе становище деяких парафіян, які сплачували за ці треби менше інших.

Це яскраво демонструє справа, що була розглянута консисторією «За скаргою селянина М. Шкарути на священника с. Степановки, Сумського повіту О. Артюховського за відлучення його від причастя за те що за сповідь дав 2 коп.» Суть конфлікту стає зрозумілою вже з назви справи і полягала в тому, що під час причащення священник нагадав Шкаруті, що «пожалкував 3 копійки дати за сповідь, дав лише 2». Шкарута йому відповів, «скільки було стільки і дав». Проте священник, не взявши до уваги тяжке матеріальне становище прочанина, наказав відійти йому і очікувати на причащення після всіх. Обурений Шкарута після цього звернувся зі скаргою до консисторії, яка, допитавши свідків по справі, винесла резолюцію якою присудила священнику Артюховському двотижневе перебування у монастирі для проходження там епітимії⁴.

Консисторія до призначення покарання винному підходила досить диференційовано. Вивчивши ретельно обставини справи досить часто консисторія виявляла доволі м'яке ставлення. Це пояснювалось, зазвичай, наступними причинами: було скоєне неглибоке за ступенем тяжкості правопорушення, перша провина за весь період служби в приході, наявність нагород за попередні заслуги, прохання близьких правопорушників тощо.

Про це свідчить, наприклад, справа про священника слободи Мурафи Архангельської церкви, якого благочинний звинуватив у пропущенні запису новонародженого цієї ж слободи у метричну книгу. Належне ведення актів реєстрації стану вважалось одним із головних обов'язків священнослужителя, і його порушника очікували значні покарання. Однак консисторія, враховуючи його гарні службові характеристики, постановила: «хоча і слідувало б поступити як рекомендує Богодухівське духовне правління та за «нерадіння» по своїй посаді відіслати до Старохарківського монастирю на місяць, але так як настає час, коли він повинен займатися сінокосом та збором хліба, вважаємо, що така тривала відсутність його може нанести тяжкі збитки його родині. Потому замість посилання до монастиря присудили покласти йому в Богодухівському соборі двісті доземних поклонів»⁵.

Слід вказати, що для ув'язнення до монастиря консисторія робила повідомлення місцевій поліцейській владі про супровід зазначеної особи до монастиря, і одночасно відсилався наказ у монастир. Незважаючи на те, що така міра була виключною, застосовувалася вона досить часто, майже до ліквідації всієї синодальної системи⁶.

Консисторія пильно слідувала за дотриманням кліриками всіх церковних канонів під час відправлення служби в церкві, молебню та взагалі поведінці, що личить священнослужителю та членам їх сімей. Найменший відступ від правил, що повністю регламентували життя священників, міг стати приводом для скарги на нього до консисторії. Цією обставиною не барилися скористуватися і невдоволені прочани, і благочинні, що і забезпечувало перманентний потік скарг у консисторію з цього приводу. Так досить часто розглядалися справи про невірне відправлення молебню, самовільну відлучку до іншої єпархії тощо⁷. Причиною скарги могли стати також вживання священнослужителем скоромної їжі під час посту, використання негербового паперу в тих випадках, коли це було передбачено законом та навіть проживання в одному будинку із кліриками жінок, які не доводилися їм родичами⁸. Звичайними покараннями за такі дрібні порушення були дотримання суворого посту, поклони, стягнення пені і штрафу. Як трактував Синод у наказі від 20 червня 1805 р., різниця полягала в тому, що пеня – це тільки легкий визиск, що призводить до виправлення неслухняних, а штраф є вже само покарання⁹.

На жаль, значною частиною виникнення конфліктів в духовному середовищі, що потребували втручання Консисторії, були вади, поширені серед священнослужителів: пияцтво, перелюбство, хабарництво тощо. Саме за ці провини кліриків в разі визнання їх провини очікували найсуворіші покарання – посилання до Сибіру, направлення «на чорні роботи» до монастирю на кілька років та навіть позбавлення сану та віддання у рекрути.

Так, у 1823 р. консисторія розглядала справу «Про позбавлення сану священника та посилання до Сибіру св. А. Лободовського за протизаконні та ганебні його вчинки». Справа розглядалася протягом майже 3 років і супроводжувалася значною доказовою базою. Скарга була ініційована харківським благочинним проти заштатного священника А. Лободського, якого він звинувачував у багаторічному співжитті із вдовою М. Загулилтровою та прижитті 2 незаконнонароджених дітей. Благочинний для запобігання виникнення сумнівів у консисторії по його донесенню, спіймав А. Лободського, як-то кажуть на гарячому та ще і заручився свідками – двома місцевими священниками та понамерем¹⁰. Проте Лободський замість щирого зізнання про-

вини поведив себе дуже зухвало на судових засіданнях та навіть намагався позбутися своєї колишньої співмешканки під час сварки, стрікнувши її ножом у горло. Після цього справу проти А. Лободського консисторія розглядала вже сумісно із управлінням палати карного суду на засіданні якого і був винесений остаточний вирок «Позбавити сану священства, рукоблагословення та ношення ряси за провину, вчинену ним над селянкою Затулилтровою, визнати винним, не піддаючи його по силі наказу від 22 травня 1801 р. тілесному покаранню, так як цей злочин був задуманий та скоєний ним ще під час перебування в священному сані, відіслати його до Сибіру на поселення, де для очищення совісті відбувати епітимію під наглядом тамтешнього духовного начальства»¹¹. Вдова М. Затулилтрова також не залишилася без покарання: її було відіслано на рік до Хорошевського жіночого монастиря.

У більшості випадків консисторія при широкому каятті осіб, що скоїли перелюбство та їх попередній гарній репутації, яка перевірялась через формуляри про якості священнослужителів схилялися до доволі м'якого покарання, а вже якщо порушник продовжував вести себе нечемно, то вживало більш суворе покарання. Це яскраво демонструє справа „Про виключення з духовного звання дяка С. Дякова через перелюбство». Назва справи, здавалось би, свідчить про виключення певного священнослужителя з священного сану, проте насправді факт перелюбства дійсно мав місце, але на перший раз консисторія переконавшись в бездоганній репутації підсудного та отримавши від нього щире каяття, наклала на нього лише штраф та епітимію. Проте коли С. Дяков, знаходячись під пильним наглядом благочинного, в другий раз протягом цього ж 1823 року «вскочив у гречку», був позбавлений дяківського звання¹². Дякову, який нібито виправився, через декілька років дозволили заступити на вільне місце заштатного дяка. Однак, як покаже майбутнє, своїх злочинних схильностей він не полишив і через часті звертання його дружини до консисторії, в яких вона скаржилася на подружню зраду чоловіка був остаточно позбавлений духовного звання без права отримання будь-якого утримання¹³.

Доказом того, що за пияцтво та буйну поведінку пов'язану з цим, порушників здебільшого очікувало відсторонення від посади виступають навіть назви справ: «Про позбавлення Шафранського через пияцтво духовного звання», «Про відстор-

нення від священницького місця І. Мальчевського за пияцтво, буйство та підозру у крадіжці», «Про висилку диякона О. Флоринського за пияцтво в Старохарківський Преображенський монастир із Архисерейського дому» тощо.

Слід зазначити, що вирішення конфліктів у духовному середовищі стусанами, «тяганням за волосся» та іншими методами фізичного впливу не було чимось не звичайним. Інформація про це надходила до консисторії у вигляді скарг лише тоді коли в результаті таких сварок одному із її учасників наносилася вагома шкода здоров'ю. Так, бачимо із однієї справи як саме з'ясували відношення дяки слободи Довгенької О. Чернобаїв та М. Стефановський: «билися нещадно до безповоротної втрати здоров'я»; «За відсутністю лікаря у слободі потерпілий приклав до справи видраний у нього жмут волосся»¹⁴. До винесення вироку консисторії М. Стефановського помістили до Старохарківського Преображенського монастиря. Однак за примиренням сторін консисторія обмежилася лише накладанням штрафу та призначенням певної епітимії, яку він проходив за місцем проживання¹⁵.

У тих випадках, коли винний мав поганий послужний список та вже притягався до відповідальності по вирокам консисторії на поблажливість церковного начальства, годі було і чекати. Прикладом цього є справа про «Звільнення з духовного звання Гусинської Георгієвської церкви дяка Ф. Крамарева за пияцтво». Зі справи дізнаємось, що священник Крамарев під час сварки із місцевою дячихою В. Жуковою «дуже засмутившись лайливими словами вдарив її по голові палкою два чи більш разів і поранив її до крові»¹⁶. Його становище погіршило ще й те, що отримавши повістку до куп'янського духовного правління для з'ясування обставин справи, дячок обурився скаргою В. Жукової на нього та запив і перестав відвідувати служби. У наведеній у справі довідці про його особисті та службові якості бачимо «у всьому недалекий, в 1825 р. знаходився під слідством за нібито підпал будинку поміщика»¹⁷. Враховуючи всі ці обставини, консисторія винесла наступну резолюцію «виключити Ф. Крамарева із духовного звання та направити його на перевірку здатності до військової служби». З наступних матеріалів справи видно, що «...оний Крамарев визнаний придатним до військової служби та відісланий до командирів Харківського гарнізонного батальону»¹⁸.

Значна кількість скарг надходила до консисторії також з приводу незаконного використан-

ня священнослужителями майна причту, відмови повертати гроші, що були взяті у борг у прочан на особисті потреби тощо. Назви справ, які розглядала консисторія з цього приводу, красномовно свідчать про характер таких порушень: «Про накладання штрафу на св. Т. Сираєвського за закладену рясу та кафтан за 45 крб.», «Про самовільне взяття священиком церковних грошей», «За скаргою купця Коробкова на священика І. Кочевського про неповернення йому грошей узятих у борг»¹⁹.

Жорстокі покарання завжди очікували і на священнослужителів, які знаходились під слідством за згвалтування чи спокушання своїх парафіянок²⁰. Скарги подавали як самі потерпілі-жінки, так і сторонні люди, які ставали свідками подібних інцидентів. Про різноманіття скарг за такі ганебні вчинки, що іноді мали місце в єпархії, можна судити навіть з початкових назв справ, які відклалися в консисторському архіві за будь-які роки її роботи: «За скаргою Галушкіної А. на псаломщика Лисицького за її спокушання»; «Про виключення дяка С. Дюкова із духовного звання за його перелюбство з дівою Є. Ликовою», «За скаргою псаломщика В. Алексєєва на диакона М. Григоревича за перелюбство з його дружиною», «Про насильницьке перелюбство священика І. Чудковцева із дев'ятирічною дівчинкою» тощо.

По таким делікатним справам слідчі консисторії досить часто намагалися «зам'яти» справу, щоб не компрометувати представників церкви. Так, за скаргою сільської вчительки О. Шевцової, яка звинувачувала священика її села Ф. Рибалова у спонуканні до інтимних стосунків було проведено слідство, яке довело, що всі звинувачення на адресу священика наклеп, який лише компрометує шановну людину. Після цього вчительку навіть відсторонили від викладання у місцевій школі. Шевцова, для якої викладацька діяльність була єдиним джерелом доходів, звернулася до консисторії із новою скаргою, в якій вона зазначила, що «попередній слідчий та становий пристав під час допиту кричали на мене як на кріпосну, мої пояснення не слухали, намагалися заплутати мене та довести до стану близькому до божевілля»²¹. Під час нового, більш ретельного слідства були опитані нові свідки - жінки, які в різні часи також ставали об'єктами домагання священика. Нові обставини справи примусили консисторію поновити вчительку на посаді, а Ф. Рибалова позбавити його місця священика, дозволивши йому служити лише псаломщиком²².

Незаконні провини священнослужителів обов'язково фіксувалися в їх особистих послужних спис-

ках. Це ставало на заваді отримання ними орденів та інших нагород і унеможлилювали подальший кар'єрний ріст та отримання певних привілеїв. В деяких випадках, коли священнослужитель мав гарну характеристику та притягувався вперше до відповідальності за протизаконні вчинки, архієрей міг особисто звертатися до Синоду із представленням, в якому він аргументовано благав не вносити цю провину до особистої справи, щоб не псувати майбутнього гідному представнику церкви.

Прикладом наведемо справу священика Миколаївської церкви слободи Чернетчини Охтирського повіту Іосифа Петровича, датовану 1912 роком, на якого була накладена місячна епітимья в монастирі за повінчання неповнолітньої. Цей факт, як і належить, був обов'язково зафіксований в його послужному списку. Проте Архієпископ Харківський і Охтирський Антоній враховуючи його бездоганну репутацію, звернувся у 1916 р. то Синоду із клопотанням, в якому прохав вважати не дійсним запис у послужному списку на тій підставі, що «вінчання скоїв не з користі, а по м'якосерддю та із жалю до наречених, що названий священик є усіма шанованим та зразковим пастирем і що за військові заслуги нагороджений вже декількома орденами, але не може їх отримати через вказану перепону у своєму службовому списку»²³. Синод розглянувши ще раз обставини справи, постановив анулювати запис про скоєння цього протизаконного вчинку.

Слід відзначити, що більшість священників і членів причту були все ж глибоко порядними людьми, які завжди намагалися чесно та сумлінно виконувати свої обов'язки та гарно розуміли значну роль консисторії в підтриманні порядку серед духовенства. Близько 30 % скарг були визнані, тому що при ретельному вивчанні справи члени консисторії приходили до висновку, що скарга в даному випадку – це лише засіб вираження особистої чи службової неприязні до клірика.

Кількість скарг на священнослужителів значно збільшилася на початку ХХ ст., особливо в 1904-1910 рр. та 1915-1918 рр., що пояснюється загальними змінами у суспільстві того часу та волелюбними настроями, викликаними надмірною розкутістю революційного духу. Скарги поступово стають більш грамотними, із посиланнями на законодавство. В них вже не відчувалась станова низькість прохача при звертанні до консисторії.

Підсумовуючи, приходимо до висновку, що суперечки та конфлікти між кліриками були серйозним випробуванням для духовної консисторії, яка

визнавала наявність цієї проблеми і намагалась вирішувати її всілякими способами та засобами, щоб

зберегти в суспільній думці високий моральний облік та винятковий становий статус в цілому.

Джерела та література

1. Литвак Б. Г. Очерки источниковедения массовой документации 19 – начало 20 вв. – М., – 1979. – С. 214.
2. Юровский Л. Н. Саратовские вотчины. Статистико-экономические очерки и материалы из истории крупного землевладения и крепостного хозяйства в конце XVIII и в начале XIX столетия. Саратов. – 1923. Гл. IV, Генкин Л. Б. Крестьянские жалобы первой половины XIX в. как исторический источник (по материалам Государственного архива Ярославской области). – В кн.: Вопросы истории сельского хозяйства крестьянства и революционного движения в России. Сб. статей к 75-летию академика Н. М. Дружинина. – М., 1961. – С. 164-171; Паина Э. С. Жалобы помещичьих крестьян первой половины XIX в. как исторический источник. – История СССР. – №6. – С. 110-111.
3. Знаменский П. Приходское духовенство со времени реформы Петра. – Казань, 1873. – С. 506.
4. ДАХО, ф. 40, оп. 71, спр. 1397, 21 арк.
5. ДАХО, ф. 40, оп. 10, спр. 512, арк. 31.
6. Пругавин А. С. Монастырские тюрьмы в борьбе с сектантством. – М.: Типо-литогр. И. Н. Кушнерев и К., 1905. – 130 с.
7. ДАХО, ф. 40, оп. 13, спр. 1907.
8. ДАХО, ф. 40, оп. 71, спр. 184; те ж саме, оп. 13, спр. 1202; те ж саме. оп. 9, спр. 1407.
9. Суворов Н. О церковных наказаниях: Опыт исследования по церковному праву. – СПб., 1876. – С. 320.
10. ДАХО, ф. 40, оп. 14, спр. 194, арк. 1.
11. ДАХО, ф. 40, оп. 14, спр. 194, арк. 87.
12. ДАХО, ф. 40, оп. 14, спр. 552, арк. 13.
13. ДАХО, ф. 40, оп. 14, спр. 552, арк. 35.
14. ДАХО, ф. 40, оп. 15, спр. 686, арк. 1-2.
15. ДАХО, ф. 40, оп. 15, спр. 686, арк. 54.
16. ДАХО, ф. 40, оп. 108, спр. 51, арк. 1.
17. ДАХО, ф. 40, оп. 108, спр. 51, арк. 4.
18. ДАХО, ф. 40, оп. 108, спр. 51, арк. 19.
19. ДАХО, ф. 40, оп. 9, спр. 1312, 6 арк.; те ж саме, спр. 248, 18 арк.; оп. 14, спр. 758, арк. 32.
20. ДАХО, ф. 40, оп. 71, спр. 1511; те ж саме, оп. 14, спр. 55; те ж саме, оп. 71, спр. 173; оп. 14, спр. 163.
21. ДАХО, ф. 40, оп. 71, спр. 374, арк. 34.
22. ДАХО, ф. 40, оп. 71, спр. 374, арк. 83-84.
23. ДАХО, ф. 40, оп. 99, спр. 411, арк. 124.

Юлия Селевич

Участие Харьковской Духовной Консистории в решении конфликтов среди духовенства и прихожанами в XIX – в начале XX ст.

В статье всесторонне рассматриваются конфликты, которые возникали у представителей духовенства между собой и с прихожанами, очерчены их причины, а также средства, используемые консисторией для их устранения.

Ключевые слова: консистория, священнослужители, конфликт, прихожане.

Yuliya Selevych

The Kharkiv Ecclesiastical Consistory participation in the decisions of spiritual conflicts in XIX – early XX centuries

The article deals with conflicts, having been between representatives of spiritual estate and parishioners, describing their reasons and facilities being in the consistory arsenal of their removals.

Key words: consistory, clergymen, conflict, parishioners, mutual relations.

